

Azem KOŽAR\*

## PROBLEMATIKA PREUZIMANJA ARHIVSKE GRAĐE U ARHIVE BOSNE I HERCEGOVINE

**Izvleček:**

### **Problematika prevzemanja arhivskega gradiva v arhivih Bosne in Hercegovine**

Prevzemanje arhivskega gradiva od njegovih ustvarjalcev oz. imetnikov je pomembno arhivistično in civilizacijsko vprašanje, ki je prav zato urejeno z ustreznimi pravnimi predpisi. Vseeno pa se v okviru načrtnega, sistematičnega in celovitega prevzemanja arhivskega gradiva v Bosni in Hercegovini porajajo številne težave, tako da se omenjeni proces ne izvaja v celoti. Razlogov za to je več, v glavnem pa se kažejo na treh ravneh: na vseh vejah oblasti, v arhivski stroki in pri ustvarjalcih gradiva.

Rešitve je potrebno iskati v ustrezni in celoviti zakonski ureditvi problematike prevzemanja arhivskega gradiva, ustvarjanju primernih strokovnih in materialnih pogojev v arhivih in pri ustvarjalcih gradiva, da bi na ta način omogočili redno prevzemanje najpomembnejšega gradiva in tistega gradiva, ki je na katerikoli način ogroženo (npr. pri ukinjenih, privatiziranih ustvarjalcih ipd.). To pa terja odgovorno delovanje vseh vpletenih strani. Pričujoči prispevek predstavlja, kvantificira in analizira nekaj najvažnejših postavk tega področja v smislu uspešnejše realizacije strokovnih arhivističnih usmeritev.

**Ključne besede:**

Bosna in Hercegovina, arhivi, arhivsko gradivo, ustvarjalci gradiva, prevzem, zakonodaja

**Abstract:**

### **Problems with Acquisitions of Archives in Bosnia and Herzegovina**

Acquisition of archives is one of the most important archival and civilization issue and is therefore regulated by the relevant legislation. However, in terms of planning, a systematic and complete transfer of archival material to the archives of Bosnia and Herzegovina presents many difficulties. The reasons for this are several, but mainly manifested at three levels: by the authorities at all levels, through the archival profession and to the lowest registry levels.

Solutions should be sought in the appropriate statutory regulations of all problems related to acquiring archives, creating professional and material conditions in the Archives and registries so that the most important archives, as well as in any way endangered archival material (closed and privatized registry, etc.) is transferred. In the end, it comes down to a professionally responsible approach to this issue which is important to all participants of this work: registries, archives, the state and society as a whole. This paper quantifies, observes and analyzes in the direction of professional archival shaping and directing the way to their successful implementation, some of the most important issues in this area.

**Key words:**

Bosnia and Herzegovina, archives, archival material, creators, acquisition, laws and bylaws

---

\* Prof. ddr. Azem Kožar, Društvo arhivskih zaposlenika Tuzlanskog kantona, Ul. Franje Ledera br. 1, 75 000 Tuzla, Bosna i Hercegovina, kontakt: [kozar.azem@bih.net.ba](mailto:kozar.azem@bih.net.ba).

## 1 OPĆE NAPOMENE

Opće je poznato da se arhivska građa prikuplja u arhive na više načina: preuzimanjem, kupovinom, razmjenom, poklonom i zavještanjem. Prikupljanje arhivske građe na svaki od naznačenih načina, uređeno je odgovarajućim arhivskim propisima: najčešće arhivskim zakonima i podzakonskim aktima (uputstva ili pravilnici). Preuzimanje arhivske građe se vrši od stvaraoca odnosno imaoca arhivske građe sa područja teritorijalne nadležnosti arhiva, nju uglavnom čini javna arhivska građa, dok se ostali oblici prikupljanja gotovo u cjelosti odnose na građansko-pravna i fizička lica kao vlasnike privatne arhivske građe. Predmet ovoga priloga je ukazivanje na problematiku preuzimanja arhivske građe od stvaraoca i imaoca kao najznačajnijeg (tj. redovnog) načina prikupljanja arhivske građe, koja je dominirajuća u svim arhivima općega tipa, a što je slučaj i sa arhivima na području Bosne i Hercegovine.

## 2 ZAKONSKA REGULATIVA

Arhivska djelatnost na području Bosne i Hercegovine je prvi put u njenoj višestoljetnoj prošlosti organizirana i uređena tek nakon Drugog svjetskog rata, počev od 1947. donošenjem Uredbe o osnivanju Državnog arhiva Narodne Republike Bosne i Hercegovine, pa do 1983. godine formiranjem arhiva u Bihaću, čime je arhivska mreža od jednog republičkog i osam regionalnih arhiva konačno uobličena<sup>1</sup>. To je bio prilično dug i složen proces koji je nailazio na poteškoće različite vrste, a što je sve ostavilo traga na stanje arhivskog fonda Bosne i Hercegovine.

Arhivsko zakonodavstvo je sve do 1971. godine bilo centralizirano na nivou ondašnje Jugoslavije, a od tada pa do 1992. godine na nivou njenih federalnih jedinica - šest socijalističkih republika a time i Bosne i Hercegovine. Prvi arhivski propis u rangu zakona kojim je uređena cjelokupna arhivska djelatnost Bosne i Hercegovine donijet je 1962. godine<sup>2</sup>, koji je nakon tri godine pretrpio značajne izmjene i dopune<sup>3</sup>, da bi potom još dva puta bio mijenjan i dopunjavao u toku te 1965. godine. Do agresije na Bosnu i Hercegovinu 1992. godine donijeta su još dva arhivska zakona i to 1974. i 1987. godine.<sup>4</sup>

Svi naznačeni arhivski zakoni su na neki način uređivali pitanje preuzimanja arhivske građe od stvaraoca i imaoca. Vremenom se pojavila potreba da se ova pitanja detaljnije urede posebnim podzakonskim propisom (uputstvom), što je do 1992. godine urađeno u tri navrata (uz svaki od tri naznačena zakona): 1972., 1975. i 1988. godine.<sup>5</sup> Svim ovim propisima uređena su pitanja vremenskog roka za predaju arhivske građe nadležnom arhivu. U Uputstvu iz 1972. godine je konstatovano da taj rok „ne može biti kraći od 10 ni duži od 30 godina od nastanka registraturskog materijala iz koga je odabrana arhivska građa“. Uputstvom iz 1975. je utvrđeno da se arhivska građa „predaje nadležnom arhivu najkasnije po isteku 30 godina od njenog nastanka“, dok je Uputstvom iz 1988. godine taj rok skraćen na 20 godina. U svakom uputstvu je naznačeno da taj rok može biti i drugačiji uz uvjet da je sporazumno utvrđen između registrature i nadležnog arhiva. Svi naznačeni propisi sadrže odredbe o komisijskoj predaji arhivske građe (predstavnicima arhiva i registratura) putem zapisnika a uz

---

<sup>1</sup> Više o osnivanju bosanskohercegovačkih arhiva vidi: Šehović A., Čekić Dž. (2007).

<sup>2</sup> Zakon o arhivima objavljen u Službenom listu NR BiH, broj 14/62.

<sup>3</sup> Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o arhivima objavljen je u Službenom listu SR BiH, broj 16/65, a prečišćeni tekst Zakona o arhivima objavljen je u Službenom listu SR BiH, broj 30/65.

<sup>4</sup> Zakon o arhivskoj građi i arhivskoj službi objavljen u Službenom listu SR BiH, broj 9/74 i Zakon o arhivskoj djelatnosti u Službenom listu SR BiH, broj 21/87.

<sup>5</sup> Uputstva su objavljena u Službenom listu BiH, broj 35/72, 20/75 i 41/88.

prethodnu sredenost i obavezan popis srede grada. Uputstvom iz 1988. godine je utvrđena i obaveza predavaoca arhivske grada da snosi „troškove smještaja (nabavka opreme) i transporta arhivske grada“ (Uputstvo, 1988, stav 7).

Arhivska mreža i arhivsko zakonodavstvo samostalne i nezavisne Bosne i Hercegovine (nakon Dejtonskog mirovnog sporazuma iz decembra 1995.) pretrpjeli su velike promjene. Država je uređena na tri nivoa vlasti (država, dva entiteta i Brčko distrikt BiH, te deset kantona u entitetu Federacija BiH), a analogno tome svaki administrativni nivo posebno uređuje i arhivsku djelatnost, tako da arhivsku mrežu čine Arhiv Bosne i Hercegovine, Arhiv Republike Srpske, Arhiv Federacije Bosne i Hercegovine, Arhiv Brčko distrikta BiH, te kantonalni arhivi posebno za svaki od deset kantona u Federaciji BiH. Za sve te nivoe donijeti su arhivski propisi (zakoni i podzakonska akta), osim za područje dva kantona: livanjskog i posavskog,<sup>6</sup> u kojima arhivi još uvijek nisu formirani. Iako su novonastali i sada aktuelni arhivski propisi neharmonizirani<sup>7</sup>, ipak su odredbe o preuzimanju arhivske grada što se tiče vremena i načina preuzimanja (grada starija od 30 godina, komisijska predaja srede grada, naknada troškova arhivu za troškove prijevoza i opreme za smještaj grada i sl.), uglavnom međusobno kompatibilne, a nema bitnijih razlika niti u odnosu na prijeratne arhivske propise. Značajnije razlike postoje u odnosu prema arhivskoj građi ratne provenijencije (1992.-1995.), tako da je propisima na nivou države, Federacije BiH i jednog broja kantona, predviđena intenzivna zaštita i preuzimanje ove grada, dok to nije slučaj i sa propisima na području Republike Srpske i nekih kantona.<sup>8</sup> Propisima je različito uređeno i pitanje preuzimanja arhivske grada ugašenih i privatiziranih registratura (Kožar, 2014). Najznačajnija razlika u propisima se tiče pitanja koje sve vrste (kategorije) arhivske grada treba preuzimati u arhive. Većina propisa predviđa preuzimanje arhivske grada starije od 30 godina, odnosno najkasnije 30 godina od njenog nastanka, ne praveći nikakvu precizniju vrijednosnu gradaciju među tom građom, osim odredaba koje se odnose na grad ratne provenijencije, te grad ugašenih i privatiziranih registratura. To je odraz činjenice da tim arhivskim propisima nije izvršena kategorizacija arhivske grada koja se nalazi u posjedu stvaraoca i imaoca, tako da po tom osnovu nema nikakvih prioriteta pri preuzimanju. Jedini izuzetak, svakako pozitivan, čine propisi na nivou Republike Srpske, kojima je prema značaju imaoca i stvaraoca grada razvrstana u tri kategorije, od kojih Arhiv obavezno preuzima arhivsku grad prve kategorije, grad iz druge kategorije po načelu uzorka, dok Arhiv nema obavezu preuzimanja arhivske grada od imaoca treće kategorije (Pravilnik, 2000; Zulić, 2008).

### 3 NAČIN I DINAMIKA PREUZIMANJA ARHIVSKE GRAĐE

Kada je u pitanju način preuzimanja arhivske grada u bosanskohercegovačke arhive, može se konstatirati da preuzimanje nije dosljedno obavljano u skladu sa propisima, već je arhivska grad nerijetko preuzimana u nesređenom stanju i neselektivno tj. bez prethodno utvrđenih kriterija njene kategorizacije. Naime, u početku je, prilikom osnivanja pojedinih arhiva, prevashodno preuziman „arhivski

<sup>6</sup> *Zakon o arhivskoj građi i Arhivu Bosne i Hercegovine, objavljen je u Službenom glasniku BiH, broj 16/01, Zakon o arhivskoj djelatnosti Republike Srpske objavljen je u Službenom glasniku RS, broj 35/99, 119/08; Zakon o arhivskoj građi i Arhivu Federacije BiH objavljen je u Službenim novinama BiH, broj 45/02, Zakon o arhivskoj djelatnosti Brčko distrikta BiH, objavljen je u Službenom glasniku Brčko distrikta BiH, broj 14/04 itd. Među prvima je donijet i Zakon o arhivskoj djelatnosti Tuzlanskog kantona, objavljen u Službenim novinama TK, broj 15/00. Više o tome vidi: Šehović A., Čekić Dž. (2007).*

<sup>7</sup> *Više vidi: Kožar, 2011a.*

<sup>8</sup> *Vidi: Kožar, 2011b.*

materijal<sup>9</sup> njihovih osnivača: za Državni arhiv BiH to je Predsjedništvo vlade BiH, a za gradske arhive to su Gradski narodni odbori. Vremenom se, postepeno, širi krug registratura čija se arhivska građa preuzima: u Arhiv BiH se preuzima građa organa NR BiH, a kasnije i građa koja nastaje u institucijama sistema na nivou BiH i drugih imalaca osnovanih za područje BiH, dok se proširenjem nadležnosti gradskih arhiva u međuopćinske (regionalne) u njima preuzima arhivska građa sa područja njihove teritorijalne nadležnosti.<sup>10</sup>

Pri osnivanju Arhiva Bosne i Hercegovine, obavezan je Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine „kao i sve ostale ustanove i nadležstva“ da predaju „Državnom arhivu sav arhivski materijal koji potiče iz vremena prije 1918. godine“, osim oni „gradski narodni odbori koji osnuju svoj gradski arhiv“ (Uredba o Državnom..., 1947, član 5). To znači da su prvi arhivski fondovi u arhivima bili upravo fondovi njihovih osnivača: zakonodavne, izvršne i sudske vlasti. Prema saznanjima iz priloga prvih arhivskih zaposlenika, ta građa je arhivima predavana nesređena, okvirno ili nikako popisana, tako da je njeno arhivističko sređivanje i obrada postala obaveza arhiva. To je posljedica gledanja osnivača (odnosno centara političke moći) na arhive kao na prevashodno svoje servise, što se odrazilo i na sličan način preuzimanja u arhive i građe društvenopolitičkih organizacija (Saveza komunista, Socijalističkog saveza, Sindikata, Omladine i Boraca NOR-a). Ovakav način preuzimanja arhivske građe iz registratura je postao ustaljena praksa koja je značajno uticala na ukupan rad arhiva, jer su oni dugo vremena uglavnom radili poslove svojih nalogodavaca.

Ustrojavanje organiziranog praćenja rada registratura na rukovanju sopstvenom registraturnom građom započelo je tek početkom šezdesetih godina 19. stoljeća. Sedamdesetih i osamdesetih godina prošloga stoljeća intenziviran je rad većine arhiva na planu nadzora nad radom registratura, što je značajno uticalo na pojačanu brigu za sopstvenu građu od strane velikog broja registratura, a našlo je svoj puni smisao u planskom preuzimanju velikog broja arhivskih fondova. Taj, na zakonu zasnovan, postupak pripreme i preuzimanja arhivskih fondova, ustalio se u onim arhivima koji su poslovima zaštite arhivske građe u nastajanju pridavali odgovarajuću pažnju i značaj.

Sistemske promjene nastale nakon donošenja Ustava SFR Jugoslavije iz 1974. i Zakona o udruženom radu iz 1976. godine, donijele su krupne promjene u formiranju jednih i ukidanju drugih registratura (organizacija i institucija). Iako je zakonom uređeno pitanje postupanja sa arhivskom građom imaoca koji su prestali sa radom (da predaju građu nadležnom arhivu ili osnivaču - odnosno organu koji je donio odluku o njihovom ukidanju), u praksi je dolazilo do brojnih poteškoća sa tom građom jer ukinuti imaoци nisu postupali u skladu sa Zakonom. Najčešće je ta građa uništavana ili ostavljena napuštena u neuslovnim prostorijama. Arhivi su iz profesionalnih razloga preuzimali takvu građu, najčešće u rimfuznom stanju, bez mogućnosti da se provedu primopredajne procedure.<sup>11</sup>

<sup>9</sup> Pojam „arhivska građa“ se prvi put pojavljuje u prvom Zakonu o arhivima iz 1962. godine (određenje ovoga pojma je dato u članu 28 Zakona).

<sup>10</sup> Bitno je istaći činjenicu da su se nadležnosti gradskih i međuopćinskih arhiva mijenjali, pa i na način da su neki gradski arhivi bili ukidani i pripajani drugim arhivima. Tako je, između ostaloga, Izvršno vijeće SR BiH 24. 11. 1967. godine donijelo Odluku o utvrđivanju mreže arhiva za uža područja (Službeni list SR BiH, broj 2/68), prema kojoj cijeli prostor Republike pokrivaju četiri međuopćinska arhiva: u Banjaluci, Mostaru, Sarajevu i Tuzli. Područje arhiva u Travniku i Doboju je pripalo u nadležnost arhiva u Sarajevu i Tuzli. Upravo je naredne 1968. godine, donesen Zakon o ukidanju Arhiva u Doboju (Službeni list SR BiH, broj 4/68) i preuzimanju njegove građe od strane Arhiva u Tuzli, itd.

<sup>11</sup> Najčešće se radi o registraturnoj i arhivskoj građi društveno-političkih organizacija, čiji su se dijelovi već nalazili u arhivima pa su je arhivi preuzimali u cilju kompletiranja postojećih fondova, zatim o građi samoupravnih interesnih zajednica i sl.

Ratne okolnosti od početka 1992. do kraja 1995. godine, dovele su u pitanje postojanje i očuvanje arhivske građe većine stvaraoca i imaoca - posebno na područjima na kojima su se odvijala ratna dejstva. Registrature su se nerijetko nastojale „osloboditi“ arhivske građe, ponajviše vodeći računa o operativnoj građi. Iz tih i niza drugih razloga koji se mogu podvesti pod pojam neodgovornog odnosa registratura prema sopstvenoj građi u ratnim okolnostima, postale su ugrožene ogromne količine arhivske građe u nastajanju. Arhivi su nastojali da u vrijeme pokidanih veza svih vrsta, pomognu registraturama da iznađu neka privremena rješenja. Onaj dio ugrožene građe koji se nije mogao na neki od načina zaštititi od stradanja, arhivi su preuzimali u svoja ionako prepuna spremišta, pokazujući pri tome punu profesionalnost u obavljanju svoje djelatnosti. Na ovaj način, iz potrebe da se spasi od uništenja, preuzete su u arhive značajne količine arhivske građe, i to opet najčešće u nesređenom stanju.<sup>12</sup>

Sistemske promjene početkom zadnje decenije 20. stoljeća uzrokovale su gašenje nekih registratura. Privatizacija registratura, koja je intenzivirana od 1991. godine, također je bila jedan od razloga da se arhivska građa nastala do pretvorbe vlasništva iz državnog i društvenog u privatno, preuzima u nadležne arhive. Iako je na tom planu bilo dosta nedoslednosti i nejasnoća, i još uvijek ih ima, iz razloga spašavanja arhivske građe su također u arhive preuzete značajne količine arhivske građe.<sup>13</sup>

Svi naznačeni razlozi i načini preuzimanja arhivske građe od stvaraoca i imaoca su, razumljivo, imali bitnog odraza i na dinamiku preuzimanja. U arhivskoj službi Bosne i Hercegovine su do sada sačinjene tri inventure stanja preuzetih arhivskih fondova i zbirki: 1979., 1990. i 2005. godine.<sup>14</sup> Zbirni podaci izgledaju ovako:

- 1979. godine arhivi su imali 1.804 fonda i zbirke, u količini od 17.520 m/d (metara dužnih),
- 1990. godine arhivi su imali 3.040 fondova i zbirki, u količini od 22.620 m/d,
- 2005. godine arhivi su imali 3.799 fondova i zbirki, u količini od 44.414 m/d.<sup>15</sup>

Dakle, u toku prvih 32 godine (od 1947. do 1979.) u arhive BiH je preuzimano godišnje po cca 53 arhivska fonda i zbirke u količini od 547,5 m/d godišnje. U razdoblju od narednih 12 godina (od 1979. do 1990.) u arhive BiH je preuzeto 1.236 fondova i zbirki (godišnje 103 fonda i zbirke), odnosno 15.100 m/d arhivske građe (godišnje 1.258 m/d). Dakle, u drugom zbirnom periodu od 12 godina je preuzeta gotovo ista količina arhivske građe kao i u prvom periodu od 32 godine, što znači da se u prosjeku oko tri puta više preuzimalo nego u početnom periodu. Podaci dalje govore da je u sljedećem periodu od 15 godina (od 1991. do 2005.) u arhive preuzeto 759 arhivskih fondova i zbirki (godišnje 50 fondova i zbirki), odnosno 21.794 m/d arhivske građe (godišnje 1.453 m/d). Iz naznačenih podataka se može zaključiti da je dinamika preuzimanja arhivskih fondova i zbirki bila neujednačena, što je zavisilo od niza okolnosti među kojima su: stanje arhivskog zakonodavstva, stanje arhivskog prostora, stanje arhivskih kadrova i sl. Kako su se naznačene i druge okolnosti poboljšavale, tako je i dinamika

<sup>12</sup> Na ovom planu karakteristično je iskustvo Arhiva Tuzla. Više o tome vidi: Kožar, 1999.

<sup>13</sup> O problematici preuzimanja arhivske građe privatiziranih i ugašenih registratura vidi: Kožar, 2014 i Šabotić, 2013.

<sup>14</sup> Na savjetovanju bosanskohercegovačkih arhivista održanom u Mostaru 5. i 6. 06. 2014. godine, jedan od podnosioca saopćenja - dr. Izet Šabotić je govorio o svojoj analizi stanja po ovom pitanju zaključno sa 2013. godinom, ali ti podaci još uvijek nisu objavljeni.

<sup>15</sup> Preuzeto po: Arhivski fondovi i zbirke... (1981), Hadžagić, 1991 i Kožar, 2006. Podatke o preuzetim arhivskim fondovima i zbirkama u periodu od 1991. do zaključno sa 2005. godinom autoru priloga su dostavili svi bosanskohercegovački arhivi u okviru odgovora na anketni upitnik.

preuzimanja arhivske građe od stvaraoca i imaoca postajala sve intenzivnija (u trećem zbirnom periodu je bila najintenzivnija).

#### 4 OSOBENOSTI STRUKTURE ARHIVSKOG FONDA PREUZETE GRAĐE

Odsustvo odgovarajućih kriterija vrednovanja arhivske građe, tj. njenih stvaraoca i imaoca, te niza drugih sistemskih promjena i nepredvidivih ratnih i drugih vanrednih okolnosti, imalo je za logičnu posljedicu da stanje postojećeg arhivskog fonda Bosne i Hercegovine nije odgovarajuće kvalitativne strukture. Ipak, ono nije ni drastično drugačije od optimalno mogućeg, ponajviše iz razloga što su arhivisti u toku rada uviđali značaj određenih fondova i njima posvećivali posebnu pažnju, među kojima su fondovi organa vlasti (zakonodavne, izvršne i sudske), privrede, obrazovanja i društveno-političkih organizacija. Dakle, i bez nominalno uređenog sistema vrednovanja, neki vrednosni kriteriji su izdiferencirani u toku praktičnog rada arhivista u međusobnoj komunikaciji kao i u saradnji sa registraturama.

Prema klasifikaciji arhivskih fondova i zbirki, ustaljenoj u ediciji Arhivski fondovi i zbirke u arhivima SFR Jugoslavije a koji su primijenjeni i pri razvrstavanju fondova i zbirki Bosne i Hercegovine, sva arhivska građa u arhivima razvrstana je u devet skupina. Prema tom kriteriju razvrstavanja stanje arhivskog fonda Bosne i Hercegovine na kraju 2005. godine izgledalo je ovako:

- uprava i javne službe 1.275,
- pravosuđe 155,
- vojne jedinice 11,
- prosvjetne, kulturne i naučne ustanove 548,
- socijalne i zdravstvene ustanove 68,
- privreda i bankarstvo 937,
- društveno-političke organ., društva i udruženja 493,
- vjerske zajednice 21,
- ostalo 50,
- porodični i lični fondovi 106,
- zbirke 127,
- svega 3. 799.

Ako se odredimo za kriterij da među najznačajnijima spadaju fondovi: uprava i javne službe te pravosuđe, privreda i bankarstvo, potom prosvjetne, kulturne i naučne ustanove te društveno-političke organizacije, društva i udruženja, onda ćemo zbrajanjem broja fondova doći do podatka o 2.408 arhivskih fondova i zbirki ovih imaoca arhivske građe, što u odnosu na ukupan broj od 3.799 arhivskih fondova i zbirki iznosi oko 63 %. Ovaj omjer od skoro 2/3 arhivskih fondova i zbirki koji spadaju u najznačajniju arhivsku građu koja je nastala na tlu Bosne i Hercegovine, i nije posebno alarmantan, već se, s obzirom na sve okolnosti preuzimanja o kojima je bilo riječi, može reći da je prilično povoljan. Za definitivnu ocjenu pogodnosti postojeće strukture arhivskog fonda bilo bi potrebno izvršiti dodatna istraživanja, koja bi se, između ostaloga odnosila na količinu arhivske građe, na analizu stanja preuzetih i nastalih

fondova po naznačenim kategorijama, na cjelovitost svakoga fonda, na stepen njihove arhivističke sredenosti i dostupnosti i sl. Evidentno je, međutim, da je naznačena problematika pri preuzimanju arhivskih fondova i zbirki ostavila traga na sve naznačene i druge aspekte stanja arhivskog fonda, između ostaloga preuzeti fondovi su najčešće fragmentarni a nivo njihove arhivističke sredenosti iznosi oko 60 %. Zbog svega toga bi u budućem radu najvažnije bilo okrenuti azimut preuzimanja arhivskih fondova u bosanskohercegovačke arhive prema općepoznatim i ustaljenim arhivskim vrijednosnim kriterijima koje primjenjuje razvijeniji dio svijeta.<sup>16</sup>

## 5 ZAKLJUČAK

Preuzimanje arhivskih fondova i zbirki od imaoca i stvaraoca u bosanskohercegovačke arhive pratile su brojne slabosti i poteškoće, počev od onih najopćijih koji se tiču nepostojanja arhivske tradicije i znanja, pa do konkretnih poteškoća koje se tiču nedostatka arhivskog prostora, opreme i kadrova. To je uticalo da su pitanja preuzimanja arhivskih fondova sporo i nedostatno pravno uobličavana, tako da ni do danas nije oblikovan konzistentan i na cijelom prostoru Bosne i Hercegovine primjenjiv pravni okvir. Arhivskoj teoriji i praksi poznati kriteriji, načela i standardi vrednovanja arhivske građe nisu u cjelosti zaživjeli u arhivskoj djelatnosti Bosne i Hercegovine, tako da, između ostaloga nije konzistentno na cijelom državnom prostoru uređen sistem kategorizacije registratura, od koga počinju i na koji se oslanjaju daljnji segmenti vrednovanja arhivske građe u procesu njenog preuzimanja iz registratura u arhive, te potom arhivističkog sređivanja i obrade. Sve je to doprinijelo da se način i dinamika preuzimanja arhivske građe nisu odvijali u skladu sa postulatima struke, što je ostavilo raznovrsne posljedice na stanje arhivskog fonda Bosne i Hercegovine, posebno kada se radi o njegovoj strukturi, opsegu, cjelovitosti, nivou arhivističke sredenosti i dostupnosti itd.

Međutim, i pored brojnih slabosti i nedostataka u preuzimanju arhivske građe u arhive, može se konstatirati da je postojeći arhivski fond u arhivima Bosne i Hercegovine, koji je na kraju 2005. godine iznosio 3.799 arhivskih fondova i zbirki u količini od 44.414 m/d, prilično respektabilan. Također je prilično povoljna i njegova kvalitativna struktura od oko 2/3 fondova najznačajnije arhivske građe. Postepeno poboljšanje načina i dinamike preuzimanja, što je vidljivo iz naznačenih podataka, u duhu sve većeg poštivanja općeprihvatljivih postulata struke, usmjerava nas na konstataciju da su brojne slabosti i poteškoće na ovom planu prevaziđene i da se proces preuzimanja arhivske građe u bosanskohercegovačke arhive kreće u odgovarajućem smjeru. Ipak, pravno uobličen i na postulatima arhivske struke i nauke zasnovan sistem preuzimanja arhivske građe se ne može očekivati u kratkom vremenskom razdoblju, posebno kada se ima u vidu slojevit i kompliciran administrativni sistem dejtonske Bosne i Hercegovine. Izvjesnu kompenzaciju, pak, može pružiti sinergijsko i krajnje profesionalno djelovanje svih ključnih nosilaca struke: arhivskih ustanova, stručnih arhivskih asocijacija i nosećih arhivskih kadrova.

<sup>16</sup> Više vidi: Žumer, 2009 i Klasinc, 2000.

## VIRI I LITERATURA:

- *Arhivski fondovi i zbirke u arhivima i arhivskim odjeljenjima u SR Bosni i Hercegovini.* (1981). Beograd: Savez društava arhivskih radnika Jugoslavije.
- Hadžagić, E., Jerić, V. (1991). *Standardi i normativi u arhivskoj djelatnosti Bosne i Hercegovine.* Sarajevo: Zavoda za kulturu Bosne i Hercegovine.
- Klasinc, P. P. (2000). Vrednotenje registraturnega gradiva. *Arhivska praksa, broj 3*, str. 52-59. Tuzla: Arhiv tuzlanskog kantona.
- Kožar, A. (1999). Ratno stradanje arhivske građe Bosne i Hercegovine. *Sodobni arhivi*, broj 21, str. 287-292. Maribor: Pokrajinski arhiv Maribor.
- Kožar, A. (2006). Arhivski fondovi i zbirke u arhivima Bosne i Hercegovine. U *Zbornik radova sa prvog kongresa arhivista Bosne i Hercegovine (str. 39-52)*. Sarajevo: Arhivističko udruženje Bosne i Hercegovine.
- Kožar, A. (2011a). Arhivističko-historiografski aspekti posebne zaštite dokumenata ratne provenijencije (1992.-1995.). *Arhivska praksa, broj 14*, str. 133-149. Tuzla: Arhiv tuzlanskog kantona.
- Kožar, A. (2011b). Harmonizacija arhivskih propisa - mogućnost ili utopija. *Glasnik arhiva i AUBiH, broj 41*, str. 54-61. Sarajevo: Arhivističko udruženje Bosne i Hercegovine.
- Kožar, A. (2014). Angažiranost bosanskohercegovačkih arhiva na zaštiti i preuzimanju arhivske građe ugašenih i privatiziranih registratura. *Arhivska praksa, broj 17*, str. 84-97. Tuzla: Arhiv tuzlanskog kantona.
- Pravilnik o načinu primopredaje arhivske građe između imalaca arhivske građe i Arhiva Republike Srpske. (2000). Službeni glasnik RS, broj 31.
- Šabotić, I. (2013). Legislativa i njen uticaj na zbrinjavanje arhivske građe registratura u stečaju i likvidaciji. *Zapisi, broj 3*, str. 37-43: Požarevac: Istorijski arhiv Požarevac.
- Šehović, A., Čekić, Dž. (2007). *Zbirka arhivskih propisa Bosne i Hercegovine 1947.-2007*. Sarajevo: Arhiv Bosne i Hercegovine, Istorijski arhiv Sarajevo.
- Uputstvo o načinu primopredaje arhivske građe između imalaca i nadležnog arhiva. (1988). Službeni list SR BiH, broj 41.
- Uredba o Državnom arhivu Bosne i Hercegovine. (1947). Službeni list SR BiH, broj 55.
- Uredba o osnivanju Državnog arhiva Narodne Republike Bosne i Hercegovine. (1947). Službeni list NR BiH, broj 55.
- Zulić, O. (2008). Neke karakteristike vrednovanja arhivske građe u Bosni i Hercegovini, *Arhivska praksa, broj 11*, str. 71-80. Tuzla: Arhiv tuzlanskog kantona.
- Žumer, V. (2009). Valorizacija arhivske građe u Sloveniji. *Arhivska praksa, broj 12*, str. 17-44. Tuzla: Arhiv tuzlanskog kantona.

## SUMMARY

**Azem KOŽAR\***

### PROBLEMS WITH ACQUISITIONS OF ARCHIVES IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

The acquisition of archival fonds and collections from creators to the Bosnian archives is accompanied by numerous weaknesses and difficulties, starting with options concerning the lack of archival tradition and knowledge, to concrete problems concerning the lack of space, equipment and personnel at the archives. It resulted in slower processing and insufficient legal shape, so that has not been shaped by a consistent and on the whole territory of Bosnia and Herzegovina applicable legal

---

\* Azem Kožar, Ph. D., Association of Archival Employees of the Tuzla Canton, Ulica Ledera br. 1, 75 000 Tuzla, Bosnia and Herzegovina, contact: [kozar.azem@bih.net.ba](mailto:kozar.azem@bih.net.ba).



framework. Archival theory and practice known criteria, principles and standards of appraisal of archives have not fully taken root in the archives of Bosnia and Herzegovina, so that, among other things, the arranged categorization system registry is not consistent in the entire state space. This system is a starting point where all further segments of archives appraisal, from their acquisition to archival sorting and analysis, rely on. All of this has contributed to the fact that the dynamics of acquiring archives was not held in accordance with the postulates of the profession, which left various consequences on state archival fonds, especially when it comes to their structure, scope, completeness, level of archival arrangement, availability etc.

However, despite a number of weaknesses and shortcomings at acquiring archives, it can be concluded that the existing archival holdings in the archives of Bosnia and Herzegovina, which at the end of 2005 amounted to 3,799 archival fonds and collections in the amount of 44 414 meters, are quite respectable. Its qualitative structure is also good considering that 2/3 of fonds contain the most important archives. Gradual improvement in the way and dynamics of acquisitions, as demonstrated by the specified data, in the spirit of an increasing respect for the profession generally accepted postulates, directs us to the conclusion that the archives are moving in an appropriate direction. However, a system of acquisitions based of legal frameworks and postulates of the archival profession and science cannot be expected any time soon. Especially when we take into account a very multilevel and complicated administration system of the Dayton Bosnia and Herzegovina. Some recompense, in turn, can be provided by a synergistic and highly professional operation of all key stakeholders of the profession: archival institutions, professional archival associations and support personnel of the archives.